

Tokareva N. M. (2018). Komunikatyvna kompetentnist yak indyikator psykhichnoho zdorov'ia suchasnykh pidlitkiv [Communicative competence as an indicator of the mental health of modern adolescents]. In *Psykhologichni vymiry osobystisnoi vzaïemodii sub'ektiv osvithnoho prostoru v konteksti humanistychnoi paradyhmy: materialy vseukrainskoi konferentsii z mizhnarodnoiu uchastiu* [Psychological dimensions of personal interaction of subjects of educational space in the context of the humanistic paradigm: materials of the All-Ukrainian conference with international participation] (pp. 226-229). Kyiv: Instytut psykhologii imeni H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy [in Ukrainian].

УДК 37.091.39:004

ЛІПІН Микола Вікторович

кандидат філософських наук, доцент кафедри філософських та соціальних наук Київського національного торговельно-економічного університету

ПЕРСПЕКТИВИ ЗНАННЯ І ОСВІТИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СВІТІ

Величезна кількість альтернативних традиційної моделі освіти різноманітних концепцій, що виникли останнім часом, свідчать про її хронічну кризу. Однією з популярних сучасних альтернатив виступає «smart-освіта», яка виникає внаслідок необхідності існувати в умовах прискороного зростання і циркуляції інформаційних потоків. Різноманітні образи «smart-освіти» або «smart-суспільства» викликані тією колосальною роллю, яку відіграють сучасні інформаційні технології в процесі організації соціального простору. У більшості публікацій, присвячених цій проблемі, «smart-освіта» постає міцно пов'язаною з інформацією. Саме надлишок останньої перетворює «smart-технології» в такий затребуваний елемент сучасного життя.

Однак очевидно, що «smart-технології» не тільки допомагають впорядковувати величезні масиви інформації та працювати з ними, вони не менш ефективно їх породжують. Не секрет також те, що розвиток цих технологій спрямований не просто на задоволення існуючих потреб індивідів, більш істотним є те, що вони ці потреби виробляють. Інакше кажучи, сучасні технології буквально «топлять» людину в інформації. Складається така ситуація, коли зникає різниця між *знаннями* та *інформацією*, а все те, що не може бути трансформованим та перекладеним на мову інформаційних технологій, опиняється на узбіччі цивілізації. Як наслідок, «smart-технології» поступово втрачають службове становище та перетворюються на самоціль. Міра їх поширення та впровадження в освітній

процес починає претендувати на те, щоб відігравати роль критерію якості освіти взагалі. Те ж саме ми можемо спостерігати на прикладі поширення інформаційних технологій в суспільстві взагалі. Проте, залишається сумнівним ототожнення рівня технологічного насичення освіти з рівнем її якості. Звідси виникнення нової «постіндустріальної», прогресистської міфології.

Для того, щоб зрозуміти, що в концепції «smart-освіти» є міфологією, а що відображає реальну необхідність, потрібно зрозуміти, наскільки вона відповідає *мети* освіти взагалі. Іншими словами, аналіз розумності і продуктивності «smart-освіти» необхідно ввести в більш широкий соціально-культурний контекст. Адже, як вважав В. Соловйов, розумність будь-якого факту полягає лише в його відношенні з усім, в його єдності з усім. Таким чином, щоб зрозуміти сенс або розум будь-якої реальності, потрібно осмислити її у взаємозв'язку з певним цілим.

Для більшості класичних досліджень освіти характерною була орієнтація на розвиток суб'єктності людини як мети освіти. Способи організації педагогічної діяльності та використання відповідних засобів визначалися метою, яка постає не просто кінцевим результатом, а тим принципом, якому підпорядковуються всі частини освітнього процесу. Відповідно, розумність будь-чого в межах освіти визначалася виходячи з того, наскільки окремі її елементи підкоряються позначеній меті.

Важливо підкреслити, що мету освіти і відповідність їй використовуваних засобів неможливо визначити виходячи виключно із специфіки самої освітньої діяльності. Інакше кажучи, мета освіти визначається виходячи не стільки з наявної соціально-культурної чи економічної ситуації, скільки з логіки розвитку людини взагалі. Якщо освіта бажає зберегти свою людиномірність, тоді вона з необхідністю повинна мати на меті суспільно-історичну людину. В такому випадку все інше повинно входити в освітній процес як засіб досягнення поставленої мети. Але тоді і засоби обов'язково повинні бути людиномірними, інакше вони зіпсують будь-яку мету. Тобто, застосування будь-яких засобів задля досягнення будь-якої часткової мети повинно прагнути утримувати себе в контексті цілого – розвитку цілісної людської суб'єктності.

У контексті нашої проблеми це означає, що центрована на інформації та технологіях «smart-освіта» може виступати *засобом*, моментом розвитку людини, але ніяк не *самоціллю*. В іншому випадку відбувається підміна мети освітнього процесу. Зазвичай підміна мети на засіб трапляється в ситуації втрати сенсу тієї чи іншої діяльності, що ще раз підтверджує припущення про хронічну кризу освітньої галузі. Втім, очевидним є, що в умовах такої підміни навряд чи можна говорити про її розумність, перш за все тому, що в умовах зазначеної підміни відбувається вилучення певного технологічного моменту з контексту цілого, адже перетворення освіти у процес передачі готових знань (інформації) виключає з неї сутнісну зо-

рієнтованість на розвиток особистості. Однак, набагато складніше зрозуміти, наскільки розумною є «smart-освіта», коли її формальною метою проголошується відомий «всебічний розвиток людини». Для цього необхідно дослідити іманентні інформації та технологіями межі, за якими їх використання перестає бути розумним.

Отже, будь-яка абсолютизація освітніх технологій перериває їх взаємозв'язок з соціально-культурним цілим. Надмірна захопленість «smart-освітою» робить її недоречною та нерозумною. Справа в тому, що для «інформаційного суспільства» взагалі характерним є «переклад» будь-якого особистісного знання в певну кількість інформації. Даний процес обумовлений тим, що основними каналами поширення і передачі знань виступає «дигітальна» реальність. Все, що не перекладається на мову цифрової (машинної) реальності, стає зайвим. Знання в цій ситуації перестає бути посередником ставлення людини до світу, адже світ віртуалізується аж до зникнення його в хаотичному русі симулякрів.

Знання, редуковане до інформації, стає *знеособленим*. Воно, як вважав Ж-Ф. Ліотар, екстеріорізується по відношенню до того, хто «знає». Старий принцип, за яким отримання знання було невід'ємним від формування (Bildung) розуму і навіть від самої особистості, застаріває, і буде виходити з ужитку. Таке ставлення постачальників і споживачів готового знання до самого знання репрезентує форму відносини, котрі встановлюються між виробниками та споживачами товарів – вартісну форму. Таким чином, знання повинно набути такої форми, щоб його можна було продати. Саме це завдання чудово виконує «smart-освіта»: навіть її назва є нічим іншим, як ефективним маркетинговим кроком. Проте, в цих межах знання втрачає власну цінність, воно перестає бути самоціллю. Так само і особистість не знаходить собі місця в межах освітнього простору, який постає лише засобом її підготовки до професійної діяльності. Адже людина тут не самоціль, а лише засіб. Таким чином, відбувається *знеособлення суб'єкта* освітньої діяльності. Тоді пізнає і діє не особистість, а певна функція надіндивідуальних соціальних сил. У такому випадку інформація виявляється найбільш затребуваною в умовах деперсоналізованої активності («інструментальної раціональності»). Вона піддається маніпуляції безвідносно до того, хто або навіть що нею маніпулює, а її виробництво і споживання вимагає формування не творчого розуму, а здатності ефективно адаптуватися до навколишнього середовища.

Зацікавленість концептами «інформаційного суспільства» або «постіндустріального суспільства» набула поширення в другій половині минулого століття і була обумовлена необхідністю створення нових теоретичних моделей для опису тих трансформацій, що відбувались у світі. Одним з головних маркерів цієї трансформації постає *інформація*. Саме діяльність навколо вироблення, розподілу та обміну інформацією стає

критерієм міри розвитку сучасного суспільства. Можна припустити, що сьогодні інформація претендує стати субстанцією суспільного буття.

У більшості випадків моделі «інформаційного суспільства» претендували не тільки описувати наявні зміни у соціумі, вони прагнули впливати на конституювання майбутніх контурів людського світу. Тому і сьогодні ми можемо зустрічати в дослідженнях, присвячених даній темі, заклики щодо необхідності побудови «нового типу суспільства», а саме «інформаційного суспільства» (Колодюк, 2005, с. 2). Цікаво, що сама необхідність побудови чи то «інформаційного», чи то «постіндустріального суспільства» майже не викликає заперечень. Дискусія виникає з приводу того, що необхідно формувати, а ось чи потрібно формувати «новий тип суспільства» або «новий тип людини» і чи можливо це, не обговорюється. Чомусь прийнято вважати, що «інформаційне суспільство» є безперечним позитивом для якісного розвитку суспільства та цивілізації в цілому.

Якщо звернути увагу на те, що риторика «постіндустріального суспільства» розвивається в межах дискурсу *модернізації*, то стає помітним її взаємозв'язок з попереднім періодом розвитку західного світу, який дістав назву індустріального. Як відомо, зародження індустріального суспільства відбувається в межах епохи Нового часу. Індустріальний спосіб виробництва обумовлює появу специфічного способу світосприйняття та світорозуміння, що безпосередньо відображається у культурі доби Модерну. Сучасні концепції «інформаційного» або «постіндустріального суспільства» претендують на подолання обмежень індустріального суспільства, проте вже навіть у закликах формувати «новий тип суспільства» відчувається неподоланий зв'язок з притаманною Новому часу тенденцією цілеспрямованого перетворення реальності відповідно до умоглядних схем.

Список використаних джерел:

Колодюк А. В. Інформаційне суспільство: сучасний стан та перспективи розвитку в Україні : автореф. дис. ... канд. політ. наук. Київ, 2005. 20 с.

References

Kolodiuk A. V. (2005). *Informatsiine suspilstvo: suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku v Ukraini* [Information society: current state and prospects of development in Ukraine] (Extended abstract of PhD dissertation). Kyiv [in Ukrainian].